



Kulturni kapital Roma

Književno stvaralaštvo

Dr. Hedine Tahirović-Sijerčić

Finansirano
od strane Evropske unije
i Vijeća Evrope



EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE



CONSEIL DE L'EUROPE

Implementirano
od strane Vijeća Evrope

KULTURNI KAPITAL ROMA

KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO

DR. HEDINE TAHIROVIĆ-SIJERČIĆ

Finansirano
od strane Evropske unije
i Vijeća Evrope



EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE



CONSEIL DE L'EUROPE

Implementirano
od strane Vijeća Evrope

*KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO
DR. HEDINE TAHIROVIĆ-SIJERČIĆ*

Ova brošura je izrađena uz finansijsku podršku Evropske unije i Vijeća Evrope kroz projekat "Promocija različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini" u okviru zajedničkog programa "Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku 2019-2022."

Stavovi izraženi u ovom dokumentu ne predstavljaju nužno zvanične stavove Evropske unije ili Vijeća Evrope.

Reprodukcija odlomaka (do 500 riječi) je odobrena, osim u komercijalne svrhe, sve dok se čuva cjelovitost teksta, odlomak se ne koristi izvan konteksta, ne pruža nepotpune informacije ili ne dovodi na drugi način u obmanu čitaoca u pogledu prirode, opsega ili sadržaja teksta. Izvorni tekst uvijek mora biti priznat na sljedeći način "© Vijeće Evrope, 2022". Svi ostali zahtjevi koji se tiču reprodukcije/prevoda cijelog ili dijela dokumenta, trebaju se uputiti Direktoratu za komunikacije Vijeća Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili na e-mail publishing@coe.int).

Sva ostala prepiska koja se odnosi na ovu publikaciju treba biti upućena na adresu generalnog Direktorata za demokratiju/odjel za borbu protiv diskriminacije Vijeća Evrope, Avenue de l'Europe F-67075 Strasbourg Cedex, France, Tel. +33 (0)3 88 41 20 00 23,
E-mail: Horizontal.Facility@coe.int.

© Vijeće Evrope, maj 2022.
Sva prava zadržana.
Licencirano Evropskoj uniji pod uvjetima.

Grafički dizajn: A Dizajn d.o.o.

Fotografija na naslovnoj strani:
Chad Evans Wyatt

Brošura je nastala u saradnji sa Savezom nacionalnih manjina Kantona Sarajevo



Hedina Sijerčić
Email: hedina.sijercic570@gmail.com

BIOGRAFIJA

Dr. Hedina Tahirović-Sijerčić je nezavisna istraživačica, književnica i profesorica romskog porijekla u čijem su fokusu djelovanja romski jezik, kultura i tradicija, kao i književnost Roma. Savjetnica je i ekspertica u Savjetodavnom odboru projekta „The Roma peoples Project” na Univerzitetu Kolumbija u Njujorku, članica je Međunarodnog naučnog odbora u Romskom istraživačkom centru na Univerzitetu Šlezija, Katowice, Poljska, sponsorisanog od Indijskog vijeća za kulturne odnose, te članica Centra za leksikologiju i leksikografiju izvan sastava Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Bila je član Komiteta eksperata Evropske Povelje za regionalne ili manjinske jezike za Bosnu i Hercegovinu (13.01.2014. – 12.01.2020.).

Diplomirala je na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu 1985. godine, i postala prva diplomirana novinarka Romkinja u bivšoj Jugoslaviji.

Još jednu diplomu stiče na Pedagoškom fakultetu Univerziteta u Tuzli 1990. godine. Početkom rata u BiH, kao izbjeglica odlazi prvo u Njemačku pa u Kanadu, gdje ostvaruje sertifikat profesorice razredne nastave na Ontario College of Teachers. Magistrirala je Rodne studije Centra za interdisciplinarnu studiju Univerziteta u Sarajevu (2012.), a njen magistarski rad *Rodne identitete u književnosti romskih autorica na prostorima bivše Jugoslavije* objavljen je 2016. godine. Sa Cynthiom Levine-Rasky je ko-autorica i ko-urednica publikacije *The Romani Women's Anthology: Spectrum of the Blue Water* (Toronto, 2017.), zbirku iskustava kanadskih Romkinja.

Doktorirala je na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu disertacijom *Jezik i književnost Roma u prevodu na Zapadnom Balkanu: Poezija u autoprevodu*. Monografija *Language and Literature of Roma within Translation in the Western Balkans: Poetry in Self-translation* koja je objavljena 2019. godine kao i njena stručna knjiga *Romani čhib Posebni osvrti na jezik i kulturu Roma* uz podršku Fonda otvoreno društvo Bosne i Hercegovine.

Urednica je i prevodilac na reviziji dvojezične knjige na romskom i bosanskom jeziku *Rade Uhlik – Rromane paramiča/Romske priče/Zbirka I i Zbirka II* (2020, 2021).

Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu je od 2012. do 2014. godine predavala romski jezik, književnost i kulturu.

Autorica je prvog *4osansko-romskog/romsko-bosanskog rječnika* (2010.), kao i *Romani dictionary English-Gurbeti/Gurbeti-English* (2011./2013.) Autorica

je niza akademskih radova, te poezije i proze na romskom i bosanskom jeziku. Autorica je i prevoditeljica narodnih predanja, poezije, proze i legendi na romskom, bosanskom, njemačkom i engleskom jeziku.

Od 1986. do 1992. godine na RTV Sarajevo uređivala je radio emisiju Lačno djive, Romalen (Dobar dan Romi, ljudi) i TV emisiju Malavipe (Susreti). Bila je i scenaristica dva dokumentarna filma: Adjive Romen (Romi danas) i Karankoči-Koči (TV Sarajevo, 1989.).

XXX

*Ako tumen den vorba gova hi džuvdipe
amen dživinah.*

*Ako tumen den vorba gova hi baxt,
amen sam baxtale.*

*Ako tumen den vorba gova hi šukaripe (miro)
Amen sam šukarimaha.*

*Tumen phiraven prdal pe amaro barikanipe,
pocikniven amari čhib,
traden amaro narodo.*

*Ako tumen den vorba gova hi e Devleha dino,
o Devel na dija amen khanči.*

XXX

*Ako ovo nazivate životom,
onda živimo.*

*Ako ovo nazivate srećom,
onda smo sretni.*

*Ako ovo nazivate mirom,
onda smo u miru.*

*Gazite nam po dostojanstvu, omalovažavate nam jezik,
proganjate nam narod.*

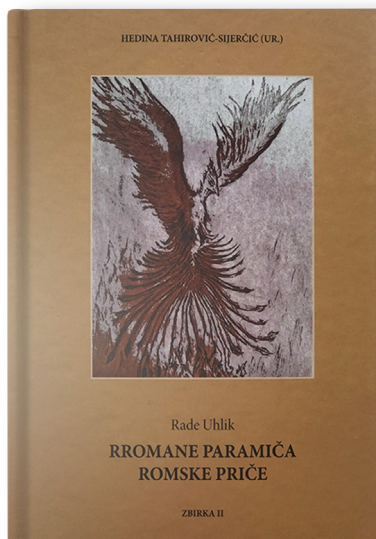
*Ako kažete da je ovo Bogom dato,
onda nama Bog ništa nije dao.*

Očorro šošoj lijah jekhvar te rovel: Devla, sumnala Devla, so me ćerav lenge thaje Gadže man traden. Me nisavo džungalipe ni ćerav. Ni lengo djiv ni xav, ni lengo purumb. Pale loćhol mae po ilo kana dikhav kaj hi neko ko i mandar daral. Gava hi e žambukice. Kana me avav ko paj te pijav kana sem trušalo, e xutamne, gova hi e žambukice, savorre xuten ando paj, kaj daran mandar.

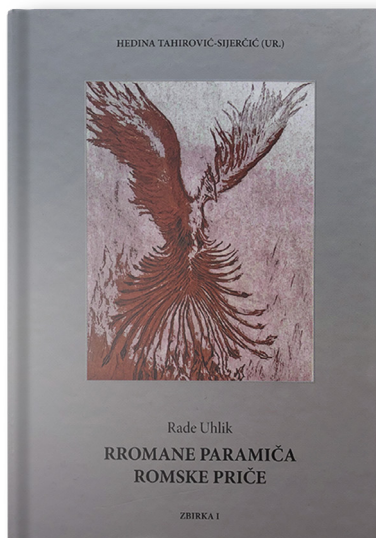
Siroti zec je uzeo jednom da plaće: “Bože, sveti Bože, šta ja radim njima i Gadže me tjeraju. Ja nikakvo zlo ne činim. Ni njihovu pšenicu ne jedem, ni njihov luk. Opet mi lakne na srcu kada vidim da ima neko ko se i od mene boji. To su žabice. Kada ja dođem na vodu da pijem kada sam žedan, skakačice, to su žabice, sve skaču u vodu, što se boje od mene.”

Priča [U:]: Tahirović-Sijerčić, Hedina (ur.). *Rade Uhlak – Rromane paramiča / Romske priče, Zbirka I*. Sarajevo: Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina i Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, 2020, 831.

DR. HEDINA TAHIROVIĆ-SIJERČIĆ



- ✧ Tahirović-Sijerčić, Hedina (ur.). *Rade Uhlik – Rromane paramiča/ Romske priče*. Zbirka II. Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH i Zemaljski muzej BiH, 2021 (844 str.), ISBN 978-9958-749-28-5 (Fond otvoreno društvo BiH); ISBN 978-9958-502-33-0 (Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine).



- ✧ Tahirović-Sijerčić, Hedina (ur.). *Rade Uhlik – Rromane paramiča/ Romske priče*. Zbirka I. Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH i Zemaljski muzej BiH, 2020 (864 str.), ISBN 978-9958-749-26-1 (Fond otvoreno društvo BiH); ISBN 978-9958-502-29-3 (Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine).



- ✧ *Romani čhib: Posebni osvrti na jezik i kulturu Roma.* Sarajevo: Dobra knjiga, 2019 (139 str.), ISBN: 978-9958-27-515-9.



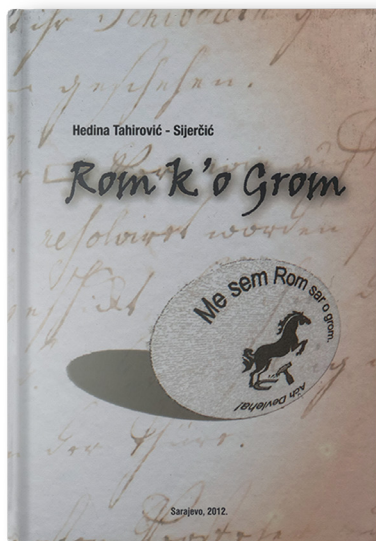
- ✧ *Language and literature of Roma within translation in the Western Balkans: Poetry in self-translation.* Sarajevo: Dobra knjiga, 2019, (346 str.), ISBN: 978-9958-27-509-8.



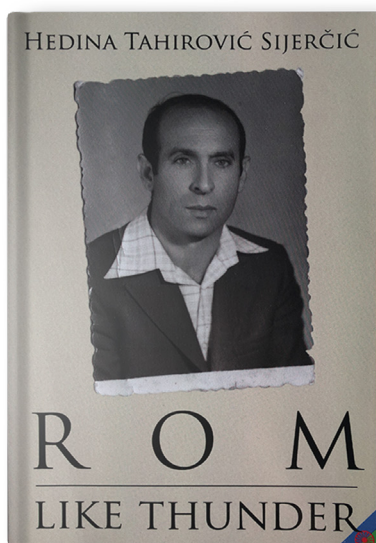
- ✧ Tahirović-Sijerčić, Hedina and Cynthia Levine-Rasky, (eds.). *A Romani Women's Anthology: Spectrum of the Blue Water*. Toronto: Inanna Publications and Education Inc., 2017, (284 str.), ISBN: 1771334010, 9781771334013.



- ✧ *Rodni identiteti u književnosti romskih autorica na prostorima bivše Jugoslavije/ E genderikane identitetura andi literatura savi xramosaren e romane autorke andi nekanutni Jugoslavija*. Mostar: Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, 2016, (152 str.), ISBN: 978-9958-11-133-4.



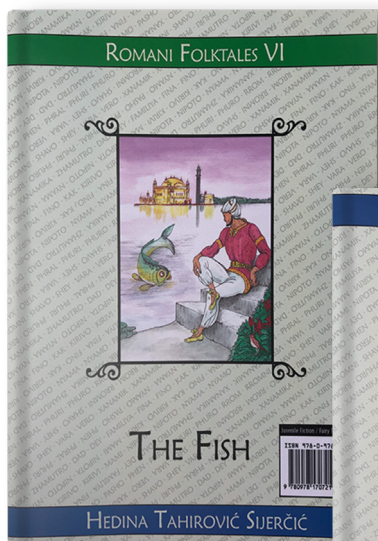
- ✧ *Rom k'o Grom*. Sarajevo: KNS, 2012, (178 str.), ISBN: 978-9958-896-12-9.



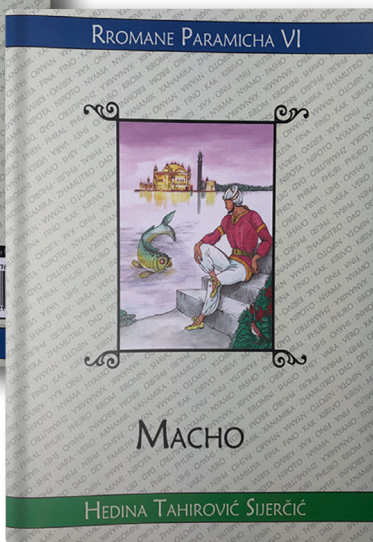
- ✧ *Rom like Thunder*. Toronto: Magoria Books, 2011, (134 str.), ISBN: 098116269X, ISBN-13: 9780981162690.



✧ *Romani Dictionary: Gurbeti-English/English-Gurbeti.* Toronto: Magoria Books, 2011/ 2013, (396 str.), ISBN: 0981162681, ISBN -13: 9780981162683.



✧ *Fish/Macho.* Toronto: Magoria Books, 2011, (44 str.), ISBN: 0978170725, ISBN-13: 9780978170721.

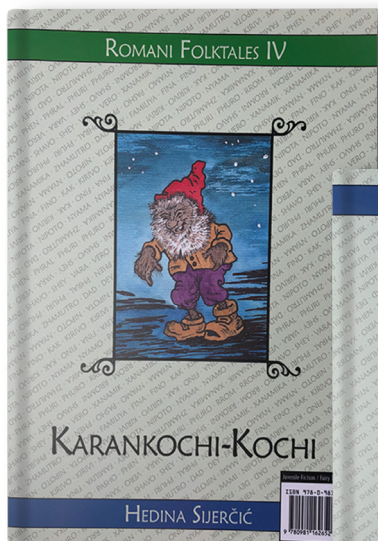




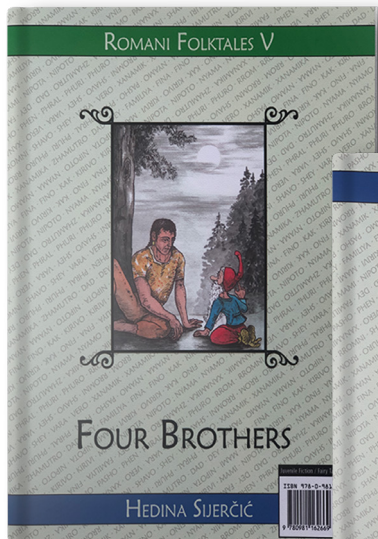
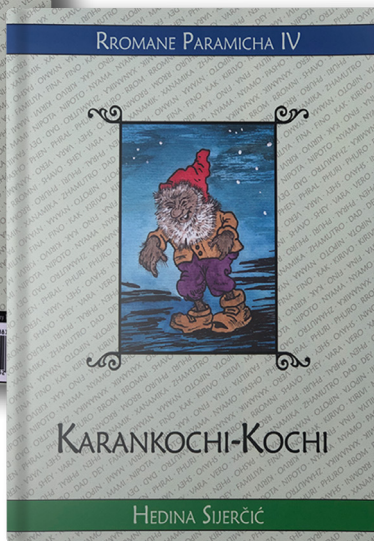
- ✧ *Bosansko-romski i romsko-bosanski rječnik*. Mostar: Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, 2010, (282 pg) ISBN: 978-9958-11-103-7.



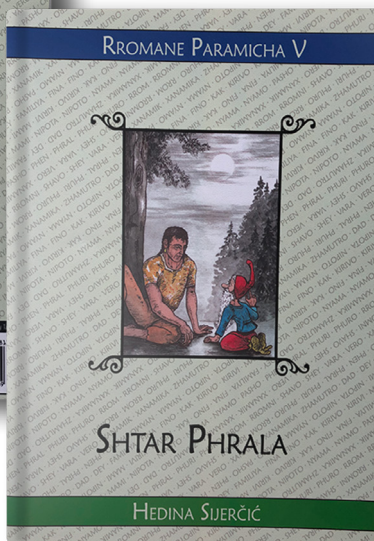
- ✧ *Čuj, osjeti bol /Ashun, hachar Dukh!* Sarajevo: KNS, 2010, (99 str.), ISBN: 978-9958-9898-4-1.

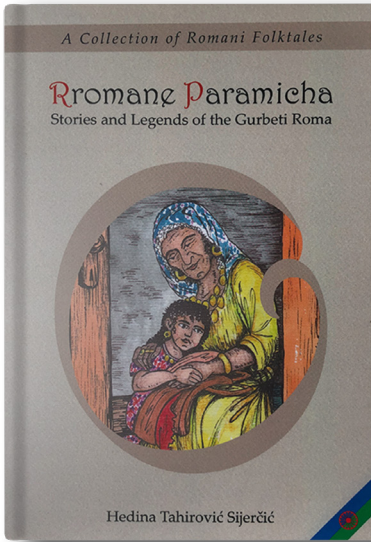


✧ *Karankochi-Kochi*. Toronto: Magoria Books, 2010, (48 str.), ISBN: 0981162657, ISBN-13: 9780981162652.

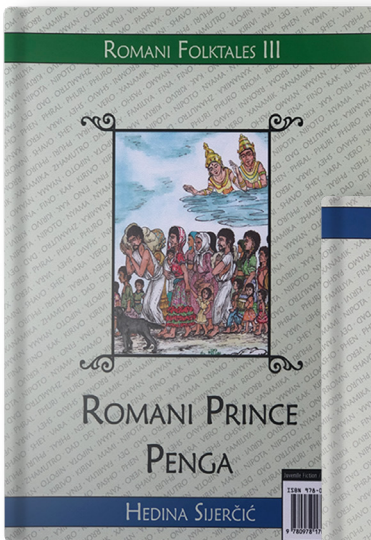


✧ *Shtar Phrala / Four Brothers*. Toronto: Magoria Books, 2010, (48 str.), ISBN: 0981162669, ISBN-13: 9780981162669.

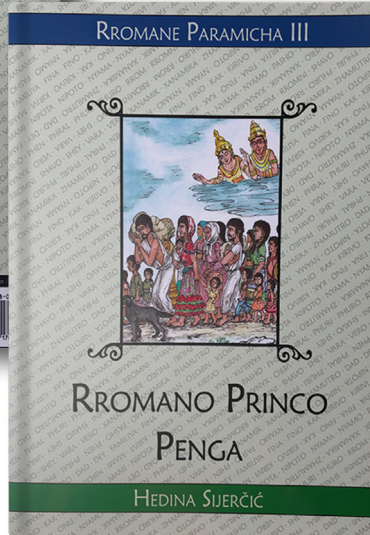


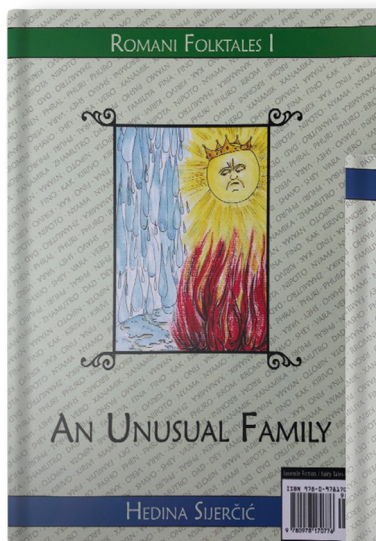


- ✧ *Rromane Paramicha/ Stories and Legends of the Gurbeti Roma.* Toronto: Magoria Books, 2009 (132 str), ISBN: 0981162622, ISBN-13: 9780981162621.

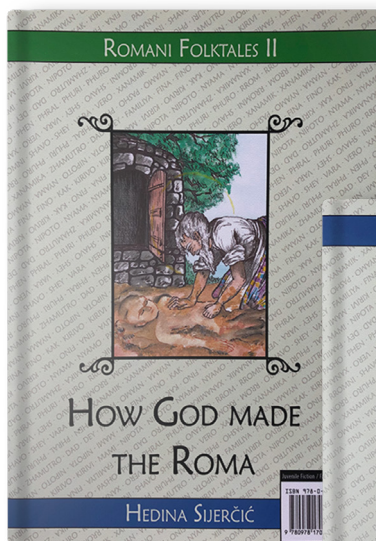
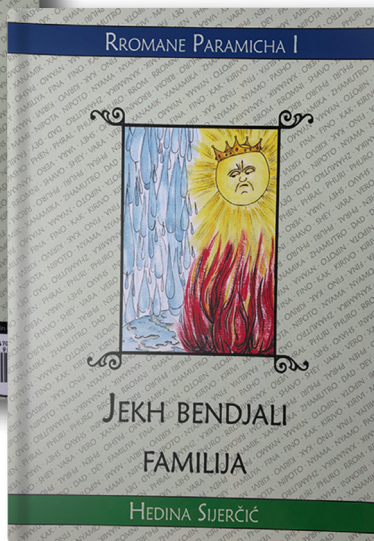


- ✧ *Romani prince Penga/ Rromano princo Penga.* Toronto: Magoria Books, 2009, (36 str.), ISBN: 0978170792, ISBN-13: 9780978170790.

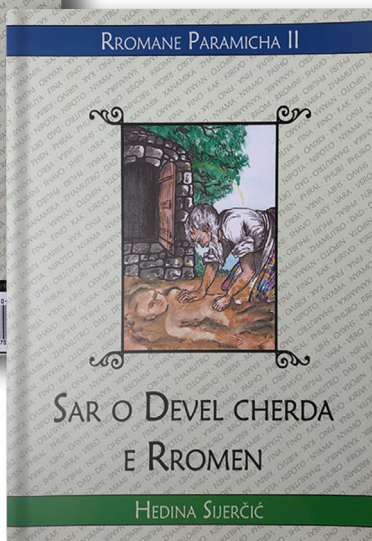


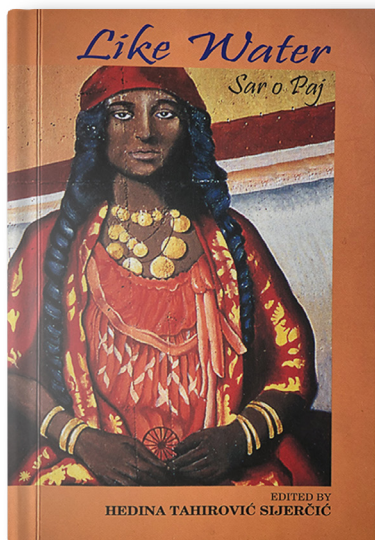


✧ *An Unusual Family/Jekh bendjali familija*. Toronto: Magoria Books 2009, (28 str.), ISBN: 0978170776, ISBN-13: 9780978170776.

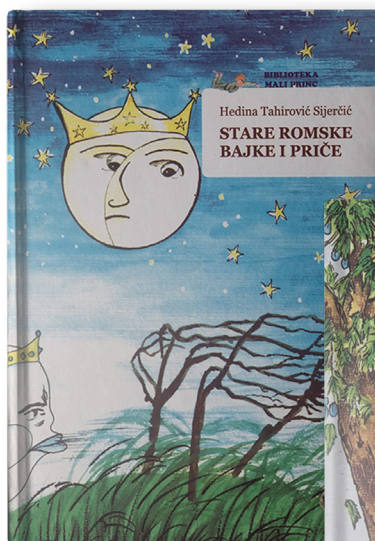


✧ *How God made the Roma/Sar o Devel cherda e Rromen*. Toronto: Magoria Books, 2009, (24 str.), ISBN: 0978170784, ISBN-13: 9780978170783.



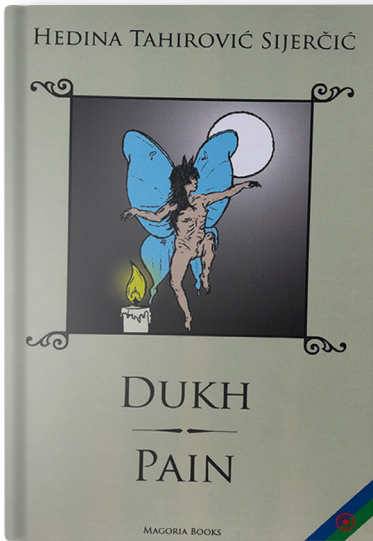


- ✧ *Like water/ Sar o Paj.* Chandigarh, India: International Writers Association, 2009, i Amber press, Brisbane Australia, 2010, (60 str.), ISBN: 978-81-907118-3-8.

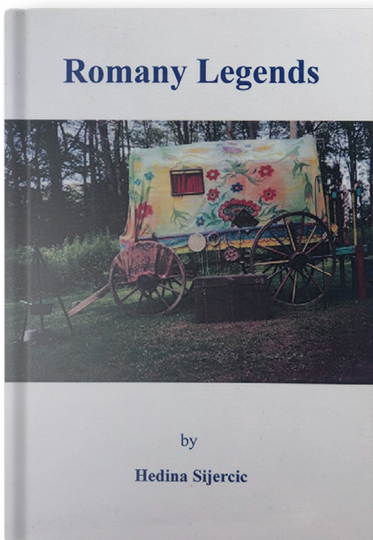


- ✧ *Stare romske bajke i priče/ Romane paramicha.* Tuzla: Bosanska riječ, 2008, (140 str.), ISBN: 3-939407-91-7.

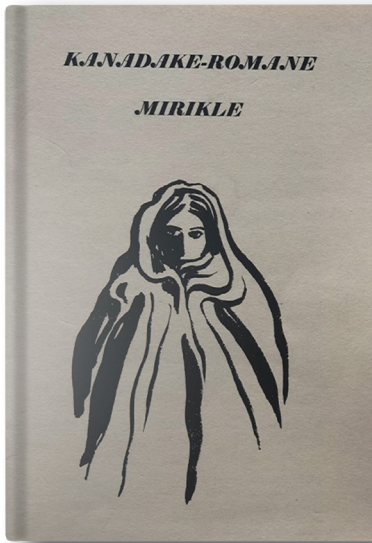




✧ *Dukh-Pain*. Toronto: Magoria Books, 2008, (80 str.), ISBN: 097817075X, ISBN-13: 9780978170752.



✧ *Romany Legends*. London, Great Britain: Turnshare, 2004, ISBN: 190334335-6.



- ✧ Tahirović-Sijerčić, H. (ed.). *Kanadake-Romane Mirikle (Canadian Romani Pearls)*. Toronto: Roma Community and Advocacy Centre, 1999, (71 str), OCLC – Nummer: 912450341.

Poglavlja i eseji:

- Predgovor. [U:] Tahirović-Sijerčić, Hedina (ur.). *Rade Uhlik – Rromane paramiča/ Romske priče*, Zbirka II. Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH i Zemaljski muzej BiH, 2021, 15-21.
- Razlozi promjena izvornog i ciljnog teksta i njihov uticaj na funkcionalnost tekstova. [U:] Tahirović-Sijerčić, Hedina (ur.). *Rade Uhlik – Rromane paramiča/ Romske priče*, Zbirka II. Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH i Zemaljski muzej BiH, 2021, 23-54.
- Zapažanja usput II. [U:] Tahirović-Sijerčić, Hedina (ur.). *Rade Uhlik – Rromane paramiča/ Romske priče*, Zbirka II. Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH i Zemaljski muzej BiH, 2021, 799-844.
- Predgovor. [U:] Tahirović-Sijerčić, Hedina (ur.). *Rade Uhlik – Rromane paramiča/Rade Uhlik – Romske priče*. Zbirka I. Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH i Zemaljski muzej BiH 2020, 21-23.
- Značaj prevoda u romskom kontekstu: Paramičendje paramiča – Pričine priče. [U:] Tahirović-Sijerčić, Hedina (ur.). *Rade Uhlik – Rromane paramiča/ Rade Uhlik – Romske priče*. Zbirka I. Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH i Zemaljski muzej BiH 2020, 25-55.
- Zapažanja usput. [U:] Tahirović-Sijerčić, Hedina (ur.). *Rade Uhlik – Rromane paramiča/Rade Uhlik – Romske priče*. Zbirka I. Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH i Zemaljski muzej BiH 2020, 833-864.
- Leksemi orijentalnog porijekla u gurbetskom dijalektu bosansko-hercegovačkih Roma u pričama i legendama Rada Uhlika. *Knjiga Apstrakata. Naučna konferencija - Doprinos Radeta Uhlika lingvistici i kulturi Roma*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti (SANU) – Odbor za proučavanje života i običaja Roma. 22. novembar 2019, 4.
- Južnoslavenske posuđenice u romskom. [South Slavic loanwords in Romani language]. СЛАВИСТИКА Vol. 23(2019) No. 1 Article 10 (p. 159-175). (ISSN 1450-5061). <https://doi.org/10.18485/slavistika.2019.23.1.10> http://slavistickodrustvo.org.rs/pdf_dokumenti/2019/SLAVISTIKA_2019-1.pdf
- Romani language protection by the European Charter for Regional or Minority Languages. JEM – Europäisches Journal für Minderheitenfragen, European Journal of Minority Studies, Band 12/2019/ Heft 1-2/ S. 114-126. (ISSN 1865-1089 Print) (ISSN 1865-1097 Online)

- Translation and translators in Romani context. [Prevođenje i prevodioci u romskom kontekstu]. JEH - Journal of Education and Humanities, Volume 1 (2), pp. 126-142, Winter 2018. Sarajevo: Faculty of Education and Humanities, International Burch University. (ISSN 2566-4638). <http://dx.doi.org/10.14706/jeh2018124> <https://jeh.ibu.edu.ba/en/archive/volume-1-issue-2.html>
- Memorijalizacija uloga Romkinja na Balkanu. primjer u filmu "Skupljači perja". [U] Istraživanja - Časopis Fakulteta humanističkih nauka 13/2018. Mostar: Fakultet humanističkih nauka, 2018, 231-252.
- Mogućnosti očuvanja lingvističke vitalnosti romskog jezika. [U] *Očuvanje, zaštita i perspektive romskog jezika*, Tibor Varadi i Biljana Sikimić (Eds.). Zbornik radova sa naučnog skupa održanog 20-21. oktobra 2016. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti (SANU), 2018, 111-130.
- Levine-Rasky, Cynthia and Hedina Tahirović-Sijerčić. Introduction- A Spectrum of Voices. In Tahirović-Sijerčić, Hedina and Cynthia Levine-Rasky, eds. *A Romani Women's Anthology: Spectrum of the Blue Water*. Inanna Publications and Education Inc., Toronto, Canada, 2017, 1 – 11. <http://www.inanna.ca/index.php/catalog/romani-women-canada-spectrum-blue-water/>
- Romani Identity. In Tahirović-Sijerčić, Hedina and Cynthia Levine-Rasky, eds. *A Romani Women's Anthology: Spectrum of the Blue Water*. Inanna Publications and Education Inc., Toronto, Canada, 2017, 13-40. <http://www.inanna.ca/index.php/catalog/romani-women-canada-spectrum-blue-water/>
- Ways of preserving the linguistic vitality in the Romani "čhib". [Načini očuvanja lingvističke vitalnosti romskog jezika.] *Knjiga Apstrakata*. Međunarodni naučni skup – Očuvanje, zaštita i perspektive romskog jezika u Srbiji. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti (SANU) – Odbor za proučavanje života i običaja Roma. 20 – 21. oktobar 2016, 4-6.
- Pitanje rodnog identiteta u poeziji autorice Bronislave Wajs Papsuze: Narodno stvarstvo kod Roma i stereotipi prema Romima. U Tahirović-Sijerčić, Hedina. *Rodni identiteti u književnosti romskih autorica na prostorima bivše Jugoslavije/ E genderikane identiteta andi literatura savi xramosaren e romane autorke andi nekanutni Jugoslavija*. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Mostar, Bosna i Hercegovina, 2016, 125-142.
- Romani Secret Road Symbols: The first written words in Romani or the first translation of Romani. In *Translators Have Their Say?: Translation and Power of Agency*, Khalifa, Abdel-Wahab and Elena Vollmer, eds. Series: Representation-Transformation/Representation-Transformation/Representation-Transformation: Translating Across Cultures and

Societies. Berlin-Münster-Wien-Zürich-London: Lit Verlag, 2014, 65-82.
https://books.google.ba/books/about/Translators_Have_Their_Say.html?id=BhrMBQAAQBAJ&redir_esc=y

- Pitanje rodnog identiteta u poeziji autorice Bronislave Wajs Papusze: Narodno stvaralaštvo kod Roma i stereotipi prema Romima. U *Zbornik radova, Svjetski dan romskog jezika, 03-05. Studenog 2011/2013, Zagreb*. Udruga za promicanje obrazovanja Roma u Republici Hrvatskoj "Kali Sara", Zagreb, 2014, 32-42.
- Romski jezik u institucijama BiH – Nevidljiv. Prvi izvještaj o implementaciji RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma." [Romani language in BiH institutions- Invisible. The first report about implementation of RAP BiH about educational needs for Roma.] In *Proceedings of World Day of Rromani Language 03.-05. November 2012, Zagreb*. The Association for the Promotion of Education of Roma in Croatia "Kali Sara", Zagreb, 2013, 46-49.
- Migration and its Implications for the Educational system: The case of the Roma in Bosnia, Germany and Canada. U *Formal and Informal education for Roma, Different models and experience, /Formalna i neformalna edukacija za Rome, Različiti modeli i iskustva*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, Slovenija, 2012, 72-83.
- Stereotipi i Edukacija. - Politike identiteta – slučaj kod Roma. U *Zbornik radova, Svjetski dan romskog jezika, 03-05. Studenog 2011, Zagreb, Hrvatska*. Udruga za promicanje obrazovanja Roma u Republici Hrvatskoj "Kali Sara", Zagreb, 2012, 13- 26.
- Pisano stvaralaštvo Roma u Bosni i Hercegovini. U *Zbornik radova, Svjetski dan romskog jezika, 03-05. Studenog 2010, Zagreb, Hrvatska*. Udruga za promicanje obrazovanja Roma u Republici Hrvatskoj "Kali Sara", Zagreb, 2011, 81- 87.
- Romska književnost. Sarajevo: Zurnal.info, 2011.
 - "Riječi od lišća." <http://www.zurnal.info/novost/910/romska-knjizevnost-1-rijeci-od-lisca->
 - "Priče koje plaše pripovjedače." <http://www.zurnal.info/novost/953/romska-knjizevnost-2-price-koje-plase-pripovjedace>
 - "Ostati ponosan." <http://www.zurnal.info/novost/1006/romska-knjizevnost-3-ostati-ponosan>
 - "Preostali čuvari tradicije." <http://www.zurnal.info/novost/1061/romska-knjizevnost-4-preostali-cuvari-tradicije>

- Položaj Roma u Bosni i Hercegovini, Posavina, broj 010, 2010. "Položaj Roma u Bosni i Hercegovini", Posavina, broj 008, 2009.
- Where is the Roma future? Roma in Bosnia and Herzegovina. Outlook - Canada's Progressive Jewish Magazine Vol. 46, Sep/Okto. 2008.
- Romani women in Bosnia and Herzegovina and Western Europe. Toronto: Kopachi.com, 2007. <https://kopachi.com/archives/articles/authors/hedina-sijercic/>
- Roma Bosnien – Erneut ausgegrenzt. (co-autor sa Katrin Reemtsma) POGROM - Zeitschrift für bedrohte Voelker nr. 193; Mart/April 1997.

HEDINA TAHIROVIĆ-SIJERČIĆ: OSVAJANJE ROMOLOŠKOG NAUČNOG PROSTORA

Kada je u pitanju Hedina - onda nije reč samo o jednoj uspešnoj biografiji i napornom putu u osvajanju zasluženog mesta u savremenoj naučnoj romologiji. Nije u pitanju samo njeno jedinstveno naučno postignuće, Hedina je istovremeno i književnica, leksikografinja, novinarka, profesorka, prevodilac, folkloristkinja, ekspert za manjinska prava i studije roda. I sve to zajedno pobrojano (uz rizik da je neko važno Hedinino postignuće nenamerno izostavljeno) nastaje na intersekciji roda (ženskog) i etniciteta (romskog).

A prepreka je bilo više nego dovoljno za svakog (sa manje radne i životne energije, nego što je, srećom, poseduje Hedina) da odustane na tom putu. Prva prepreka je bio njen rad u dijaspori uz koji se, iz balkanske perspektive gledano, redovno podrazumeva nevidljivost naučne dijaspore. Dalje, istraživački rad u zemljama u tranziciji za koje ne važi uobičajeni put hijerarhijskog akademskog napredovanja. Tek 2018. godine Hedina stiže do nesporne titule doktora nauka na Filološkom fakultetu u Beogradu (*Jezik i književnost Roma u prevodu na Zapadnom Balkanu: poezija u autoprevodu*) jer, savremena romologija je transnacionalna disciplina, njena je imanentna obaveza da naučno poveže bar ovaj region. Hedina ga, jednako značajno, predstavlja svetu na engleskom jeziku, jeziku savremene romologije. U njenoj monografiji *Language and literature of Roma within translation in the Western Balkans: poetry in selftranslation* (objavljenoj 2019) četiri romska pesnika uspostavljaju ovaj most: Ruždija Sejđović, Mehmed Saćipi, Neđo Osman i sama Hedina. Svi oni pišu na različitim romskim govorima ali svi četvoro, budući višejezični, sami prevode svoja dela na jezik svoje šire zajednice.

Aktuelna feminizacija romologije prati opšti trend feminizacije humanističkih nauka u zemljama Zapadnog Balkana: Hedina je danas sastavni deo ženske naučne romološke mreže koju čine Svenka Savić, Jelena Filipović, Vesna Rasulić Delić, Sanja Zlatanović...

Tako uspešno povezan region, nažalost, hronično pati od istorijskog diskontinuiteta romološkog znanja i romoloških istraživanja: Hedina i tu uspostavlja pravedni naučni poredak i vezuje neophodnu kariku svojim radom na rehabilitaciji i revitalizaciji dela svog velikog prethodnika - lingviste Radeta Uhljaka.

Biljana Sikimić, naučni savetnik, Beograd

I am Indian. The Roma are my cousins, who moved out of India a thousand years ago. It gives me a particular thrill because I am not politically an identitarian—it is too closely tied to reproductive heteronormativity. Just a good feeling, then, cousins.

Researching the terrible plight of the contemporary Romany in Kosovo, I was reminded of the word that first made me feel my kinship with the Roma, I'm a language person—Dukh, the title of a book of poems, bilingual in Romany given to me by its author Hedina Tahirović Sijerčić. Dukh. For her in English bilinguality “pain,” for me (it's a word in my native language) it means “sorrow.” [T]he poet is from [...] Bosnia—has given me the sense of kinship through this one word of immense power. Tragedy is the noblest genre, the pursuit of happiness is an American goal; tragedy teaches us more. Dukh brings us together.

I took good care to say I am kin to the Roma, that I am coming back from Kosovo, that the poet of pain or Dukh, Hedina Tahirović Sijerčić, is from Bosnia. [We] women and honorary women, have not remained in the gender-marked safety of identity. Friends, I have explained for decades now, in writing and teaching, how gender is the original instrument of theorization for social production, for the production of culture.

Gayatri Chakravorty Spivak

Ja sam Indijka. Romi su moji rođaci, koji su se iselili iz Indije prije hiljadu godina.

To me posebno uzbuđuje jer nisam politički identitarista - previše je blisko povezan za reproduktivnu heteronormativnost. Samo dobar osjećaj, onda rođaci.

Istražujući strašnu nevolju savremenih Roma na Kosovu, podsjetila sam se riječi zbog koje sam prvi put osjetila svoje srodstvo sa Romima. Ja sam jezička osoba, *Dukh*, naziv knjige pjesama, dvojezične na romskom jeziku koju mi je dala njena autorka Hedina Tahirović Sijerčić.

Dukh. Za nju u engleskoj dvojezičnosti «pain», za mene (to je riječ na mom maternjem jeziku) znači «tuga». Pjesnikinja je iz Bosne— dala mi je osjećaj srodstva kroz ovu jednu riječ ogromne snage. Tragedija je najplemenitiji žanr, potraga za srećom je američki cilj; tragedija nas uči više. Dukh nas zbližava.

Dobro sam se pobrinula da kažem da sam srodnik Romima, da se vraćam sa Kosova, da je pjesnikinja bola ili Dukh-a, Hedina Tahirović Sijerčić, porijeklom iz Bosne. [Mi] žene i počasne žene, nismo ostale u rodno obilježenoj sigurnosti identiteta. Prijatelji, već decenijama, u pisanju i podučavanju, objašnjavam kako je rod izvorni instrument teoretizacije za društvenu proizvodnju, za proizvodnju kulture.

Gayatri Chakravorty Spivak

Hedina Tahirović-Sijerčić, književnica, romolog, naučnica, prevoditeljka, novinarka, pedagog, ekspertkinja Savjeta Evrope, poliglota... U svemu što radi, Hedina ulaže veliki entuzijazam, posvećenost i profesionalost i zato sve što radi karakteriše kvalitet i zaslužuje pažnju naučne i šire javnosti.

Igor Lakić, lingvista i prevodilac, Podgorica

Insert iz:

Biografije nevidljivih: životi i iskustva Romkinja i Roma u poeziji Hedine Tahirović Sijerčić

Polje stvaranja Hedine Tahirović Sijerčić kompleksno je: autorka je knjiga poezije i proze, prevoditeljka, naučnica, književna kritičarka, aktivistkinja. Iako značajan i obiman, njen rad je i dalje van fokusa književne kritike, što je delom zbog pripadnosti manjinskoj, romskoj zajednici — književnost uglavnom zaobilažena od strane pripadnika/ca većinskih naroda — a delom stoga jer je žena, a dodala bih, i stoga što je u njenim delima jasno izražena feministička svest. Autorka, Sijerčić Tahirović, je donela nove, ili na nov način obrađene, teme i prizmu u okviru stvaralaštva (ne samo) žena u bosanskohercegovačkoj, romskoj, književnosti jugoslovenskog prostora, ali i mnogo šire. Svojim je pismom, u kom je talentom sublimirala znanje i iskustvo, dala glas onima kojima je on uglavnom oduziman, tako iskazujući razumevanje i solidarnost sa potlačenima, želeći da i pesmama utiče na promenu.

Iskra Vuksanović,
Univerzitet u Novom Sadu

Listening to Voices of Romani Women Writers: A Way to Challenge the Western Myths about “Gypsies”

Salome Kokoladze

Poet who shows a great resistance through her work is Hedina Tahirović Sijerčić. Sijerčić also exposes struggles connected to mobility, opposing the stereotype of happy wandering. Her poems, CV I and CV II, emphasize how fast the environment around her changes and how she, as a woman, experiences those changes. Sijerčić is more explicitly political in her writing. For example, she points to the unemployment issues not as a form of one’s personal misfortune, but as a problem of the system Romani people live in. Sijerčić writes:

I ask for job: they didn’t give me a job.
 I don’t have papers!
 I don’t have children without identity papers.
 I don’t have job without papers.
 I don’t have bread without papers.
 I have to go far away.

The movement of a Romani person in this case is not voluntary, but rather one is pushed around from a country to country because of the denial to be an active subject within a land. Settling down does not mean being immobile. It means to act and move in a socio-political sphere and if one has no access to such mobility, then he/she needs to leave in order to survive. The absence of documents reflects how Romani people can be alienated and deprived of legal rights and thus, of normal everyday existence. The impossibility to move within a certain country pushes one to move away elsewhere. Sijerčić expresses through repetition how “moving away” itself can become mundane and systematized,

I was born in Russia.
 I went to school in Poland.
 I worked as an apprentice in Romania.
 I married in Serbia.
 I got a job in Bosnia.

The first child I got in Croatia.
 The second child in France, the third
 in Spain, the fourth in Germany,
 The fifth in Belgium.

I returned to Serbia...

We can see how everyday life events are becoming parts of the mobility. Moving around is not characterized by happy traveling, but it is repetitive and even mundane since the mobility is systematic rather than voluntary. The emphasis on mobility or

the lack of it and limitations put on certain bodies are important themes that feminist writers and literary theorists are especially interested in. It is true that the more freely a person moves within a space, the more opportunities she has to shape the course of her own life. Many women writers such as Virginia Woolf, Katherine Mansfield, Iva Pekárková, Gloria Anzaldúa and others wrote about mobility and struggles of displacement. As mentioned before, nomadism in general has been idealized and seen as a way to escape oppressive structures like Woolf's Orlando. However, the importance of mobility should not be decontextualized and aestheticized.

Authors who are writing about exile from a privileged perspective tend to de-historicize it. On the other hand, Romani poets such as Papusza or Sijerčić write about these topics from a certain political or historical perspective, which not only enriches our literary knowledge and experiences, but also help us bring to surface subtle ways of oppression that power structures like patriarchy, colonialism, racism and etc. perpetuate. Exposing these struggles implies strength and is the first step to resist unjust systems. I want to end with Sijerčić's poem, "Hear, Feel", where she talks not only about Romani people, but also about those who need to hear Romani people's voices as well. She writes,

Do you hear the steps on the road,
The speech of people and the laugh of children,
Do you hear it? Do you feel it?
If you hear it, if you feel it: they didn't
kill the man within you.

Slušanje glasova romskih spisateljica: Način da se ospori zapadnjački mit o "Ciganima"

Salome Kokoladze

Pjesnikinja Hedina Tahirović Sijerčić svojim radom pokazuje veliki otpor. Sijerčić razotkriva i borbe vezane za mobilnost, suprotstavljajući se stereotipu sretnog lutanja. Njene pesme, CV I i CV II, naglašavaju koliko se brzo mijenja okruženje oko nje i kako ona, kao žena, doživljava te promjene. Sijerčićeva je u svom pisanju eksplicitnije politična. Na primjer, ona na probleme nezaposlenosti ukazuje ne kao na vid nečije lične nesreće, već kao na problem sistema u kojem Romi žive. Sijerčić piše:

Tražim posao: nisu mi ga dali.
Nemam papire!
Nemam djece bez papira.
Nemam posao bez papira.
Nemam hljeba bez papira.
Moram ići daleko.

Kretanje Roma u ovom slučaju nije dobrovoljno, nego se radije guraju iz zemlje u zemlju zbog odbijanja da budu aktivni subjekti u zemlji. Nastaniti se ne znači biti nepokretan. To znači djelovati i kretati se u društveno-političkoj sferi a ako čovjek nema pristup takvoj mobilnosti, onda mora otići da bi preživio. Nedostatak dokumenata pokazuje kako Romi mogu biti otuđeni i lišeni zakonskih prava, a time i normalnog svakodnevnog postojanja. Nemogućnost kretanja unutar određene zemlje tjera čovjeka da se odseli u neku drugu zemlju. Sijerčić kroz ponavljanje izražava kako samo "udaljavanje" može postati svakodnevno i sistematizovano.

Rođena sam u Rusiji.
 U školu sam išla u Poljskoj.
 Krenula sam na zanat u Rumuniji.
 Udala sam se u Srbiji.
 Zaposlila sam se u Bosni.
 Prvo dijete sam rodila u Hrvatskoj.
 Drugo dijete u Francuskoj, treće
 u Španiji, četvrto u Nemačkoj,
 Peto dijete u Belgiji.
 Vratila sam se u Srbiju.

Vidimo kako svakodnevni životni događaji postaju dio mobilnosti. Kretanje ne karakteriše sretno putovanje, ali se ponavlja, pa čak i svakodnevno jer je mobilnost sistematska, a ne dobrovoljna. Naglasak na mobilnosti ili njen nedostatak i ograničenja koja se stavljaju na određena tijela važne su teme za koje se posebno zanimaju feminističke spisateljice i književne teoretičarke. Istina je da što se osoba slobodnije kreće unutar prostora, to ima više mogućnosti da oblikuje tok svog života. Mnoge spisateljice kao što su Virginia Woolf, Katherine Mansfield, Iva Pekárková, Gloria Anzaldúa i druge pisale su o mobilnosti i borbi za raseljavanje. Kao što je već spomenuto, nomadizam je općenito idealiziran i viđen kao način da se pobjegne od opresivnih struktura poput Woolfovog Orlanda. Međutim, važnost mobilnosti ne treba dekontekstualizirati i estetizirati. Caren Kaplan u svojoj knjizi *Questions of Travel* kritikuje ovu raširenu praksu idealiziranja nomadizma i naglašava važnost razumijevanja borbi koje su u njemu uključene. Ona piše, "paradigme egzila izgrađene u ovim modernističkim kritičkim praksama pretpostavljaju da svi uzrasti i figure učestvuju u istom konceptu na isti način i da je istorija koncepta egzila unutar i izvan razvoja estetskih kategorija na Zapadu jednodimenzionalna (ako uopšte postoji) – ukratko, egzil je potpuno dehistorizovan. Normalizirajući izgnanstvo, estetizirajući beskućništvo, kritička mitologizacija 'umjetnika u egzilu' kreće se od komentara o kulturnoj produkciji zasnovanoj na historijsko utemeljenim iskustvima raseljavanja do proizvodnje stila koji oponaša efekte izgnanstva".

Uzimajući u obzir Kaplanovu kritiku, važno je cijeniti oblike književnog pisanja koji su umjetnički izrazi različitih vrsta prognanika. Autori koji o egzilu pišu

iz privilegovane perspektive skloni su da ga dehistorizuju. S druge strane, romski pjesnici poput Papusze ili Sijerčić pišu o ovim temama iz određene političke ili istorijske perspektive, što ne samo da obogaćuje naše književno znanje i iskustva, već nam pomaže da na površinu iznesemo suptilne načine ugnjetavanja koje održavaju strukture moći poput patrijarhata, kolonijalizma, rasizma, itd. Razotkrivanje ovih borbi podrazumijeva snagu i prvi je korak da se odupre nepravедnim sistemima. Želim da završim sa pjesmom "Čuj, osjeti", gdje Sijerčić govori ne samo o Romima, već i o onima koji treba da čuju i glasove Roma. Ona piše:

Čuješ li korake na putu,
Govor ljudi i smijeh djece,
Čuješ li to? Osjećaš li to?
Ako čuješ, ako osjetiš: nisu
ubili čoveka u tebi.

Buda, Texas
March 3rd 2022

I wish heartily to applaud and support the pioneering work of Dr. Hedina Tahirovic-Sijercic in the field of Romani Studies-Romology within the international academic arena, and her productive and professional engagement in the affirmation and support of the Romani language, literature and culture. Her scholarship has contributed to the creation of a literal and cultural critical space not only devoted to the Romani language, but to Romani history and culture as well. As one of our own Romani scholars herself, she has been able to foster the understanding of our people through self-representation and contribute to the knowledge of the dominant peoples amongst whom we live. She is a national treasure.

Sincerely,

Prof. Dr. Ian F. Hancock OBE FRSA

Director, The Romani Archives and Documentation Centre
Former Romani Representative to the UN (ECO-SOC) and to UNICEF
Former State Commissioner, The Texas State Holocaust and Genocide Commission

Od srca želim da aplaudiram i podržim pionirski rad dr. Hedine Tahirović-Sijerčić iz oblasti Romske studije-Romologija u međunarodnoj akademskoj areni, i njeno produktivno i profesionalno angažovanje na afirmaciji i podršci jezika, književnosti i kulturi Roma. Njen istraživački rad doprinijeo je stvaranju literalnog i kulturnog kritičkog prostora ne samo posvećenog romskom jeziku, već i romskoj istoriji i kulturi.

Kao jedan od naših učenjaka romske nacionalnosti, ona je bila u stanju da podstakne razumijevanje našeg naroda kroz samozastupanje i doprinese poznavanju dominantnih naroda među kojima živimo. Ona je nacionalno blago.

Prof. Dr. Ian F. Hancock OBE FRSA

Direktor Centra za arhive i dokumentaciju Roma
Bivši predstavnik Roma u UN-u (ECO-SOC) i UNICEF-u
Bivši državni komesar, Komisija za holokaust i genocid države Teksas

Language and literature of Roma within translation in the Western Balkans: Poetry in self-translation

Even though Romani literature production has been associated with translation and self-translation since its very beginning, little to no academic reflection has been offered on the phenomenon of translation and its importance for the development of the written language and literature production of Roma. In this respect, Tahirović-Sijerčić's study is ground-breaking in being the first monograph that, as its goal, endeavours "to provide an adequate understanding and analysis of the Romani literature, Romani language and Romani language translation in the general context of literary translation, and in the act of self-translation, in poetry in particular." The book can be seen as a continuation of discussions that have recently begun on the matter of self-translation in the context of Romani writing, on practical issues from the point of view of Translation Studies, and on the context of transitions in light of the social and linguistic realities.

Sofiya Zahova, Researcher, Reykjavík, Iceland

Jezik i književnost Roma u prevodu na Zapadnom Balkanu: Poezija u samoprevođenju

Iako je romska književna produkcija od samog početka povezana s prevođenjem i samoprevođenjem, malo ili nimalo akademske refleksije nije ponuđeno o fenomenu prevođenja i njegovom značaju za razvoj pisanog jezika i književne produkcije Roma. U tom smislu, studija koju je napisala Tahirović-Sijerčić je revolucionarna jer je prva monografija koja kao svoj cilj nastoji "da pruži adekvatno razumijevanje i analizu romske književnosti, romskog jezika i prevođenja na romski jezik u opštem kontekstu književnog prevođenja, a u činu samoprevođenja, posebno u poeziji". Knjiga se može posmatrati kao nastavak nedavno započetih rasprava o pitanju samostalnog prevođenja u kontekstu romskog pisanja, o praktičnim pitanjima sa stanovišta studija prevođenja i o kontekstu tranzicija u svjetlu društvene i jezičke stvarnosti.

Sofiya Zahova, Istraživačica, Reykjavík, Iceland

***Romani čhib si amaro krlo pala amaro avindipe.
Te merel amari čhib, ka merel vi amaro them.***

*Romski jezik je naš glas za našu budućnost.
Ako umre naš jezik, umrijet će i naš narod.*

Hedina Tahirović-Sijerčić



Ova brošura je izrađena uz finansijsku podršku Evropske unije i Vijeća Evrope kroz projekat „Promocija različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini“ u okviru zajedničkog programa „Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku 2019-2022.“ Stavovi izraženi u njemu ne predstavljaju nužno zvanične stavove Evropske unije ili Vijeća Evrope.

BOS

Vijeće Evrope je glavna organizacija za zaštitu ljudskih prava na kontinentu. Obuhvata 46 država članica, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Vijeća Evrope su potpisale Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum koji ima za cilj da zaštiti prava čovjeka, demokratiju i pravnu državu. Evropski sud za ljudska prava kontroliše implementaciju Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Zemlje članice Evropske unije odlučile su da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile zonu stabilnosti, demokratije i održivog razvoja, zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija poklanja posebnu pažnju razmjeni postignuća i vrijednosti sa zemljama i narodima izvan svojih granica.

www.europa.eu

Finansirano
od strane Evropske unije
i Vijeća Evrope



EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE



CONSEIL DE L'EUROPE

Implementirano
od strane Vijeća Evrope